

М42

2846-р

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

МЕДВЕДЕВА ІРИНА МИХАЙЛІВНА

УДК 378.134.01:796

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗІ СКЛАДНОКООРДИНАЦІЙНИХ ВИДІВ
СПОРТУ

13.00.02 – теорія та методика навчання (фізична культура, основи
здоров'я)

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

НБ НПУ

180042136

Київ – 2009

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор
Носко Микола Олексійович,
Чернігівський державний педагогічний
університет імені Т.Г. Шевченка, ректор

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор, дійсний
член АПН України
Луговий Володимир Ілларіонович,
Інститут Вищої освіти АПН України, директор;

доктор педагогічних наук, професор, член-
кореспондент АПН України
Вільчковський Едуард Станіславович,
Волинський Національний університет імені
Лесі Українки, професор кафедри теорії та
методики фізичного виховання;

доктор педагогічних наук, професор
Пліско Валерій Іванович,
Київський національний університет
внутрішніх справ, професор кафедри вогневої
та спеціальної фізичної підготовки.

Захист відбудеться «25» листопада 2009 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.14 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул.Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий « 24 » жовтня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.В. Федоренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Формування нової освітньої системи в Україні відбувається в умовах відродження духовних цінностей суспільства і прискорення інтеграції України у світове співтовариство. Цільова направленість даного процесу, що обумовлює якість системи освіти, як складової частини побудови стабільної держави, представлена в концептуальному положенні Державної національної програми „Освіта (Україна XXI)” і відображена в Законах України „Про освіту” (1991) та „Про вищу освіту” (2002), „Про фізичну культуру та спорт” (1994), Концепціях „Фізичного виховання в системі освіти України” (1998) та „Розвитку галузі фізичного виховання та спорту в Україні”(1999).

Провідна роль в оновленні системи освіти належить вищим педагогічним навчальним закладам, оскільки саме тут розробляються методологічні, змістові та технологічні основи навчання на всіх його рівнях, формується педагогічне мислення і професіоналізм майбутнього спеціаліста-педагога. Особливою мірою це стосується професії викладача з фізичного виховання та спеціаліста – тренера.

Нові підходи до забезпечення фахової підготовки тренера відображають необхідність якісного зростання рівня знань, професійних і особистісних якостей студента і вимагають перегляду пріоритетів в процесі їх навчання.

Ефективність навчально – виховного процесу у вищому навчальному закладі визначається багатьма критеріями. Але найголовніший із них – відповідність процесу навчання майбутніх фахівців вимогам професійної діяльності, яку вони мають здійснювати.

Очевидність перегляду цілей навчання в системі освіти обумовлюється соціальним замовленням і сучасною системою потреб до підготовки спеціалістів – тренерів.

Діяльність факультетів фізичного виховання педагогічних вузів тривалий час була спрямована, в основному, на підготовку фахівців з фізичної культури у загальноосвітніх закладах. Перехід сучасної вищої освіти на новий якісний рівень зумовив відкриття при університетах інститутів фізичної культури, які згідно з навчальним планом з напрямку 0102 „Фізичне виховання і спорт”, затвердженому Міністерством освіти і науки України, передбачають підготовку майбутнього фахівця за спеціальністю 6.010200 „Олімпійський та професійний спорт” з кваліфікацією „Тренер-викладач з обраного виду спорту”. Вищезгадане визначає необхідність пошуку інноваційних підходів та технологій формування знань та умінь у майбутніх фахівців – тренерів.

Підготовка фахівця – тренера з обраного виду спорту в інститутах фізичної культури при педагогічних університетах охоплює різні сфери змісту і методів навчання професійній діяльності. Вона є міждисциплінарною і комплексною, стосується як традиційних завдань з

підготовки фахівця з фізичного виховання та спорту, так завдань і проблем, викликаних специфікою конкретного виду спорту.

Все це потребує нового погляду на особливості навчально – методичних засад процесу навчання фахівця з виду спорту, які базуються на теоретичному обґрунтуванні й побудові відповідної моделі тренера – викладача.

Аналіз педагогічної, філософської, психологічної, спеціальної та методичної літератури, досвіду практичної діяльності в галузі фізичного виховання та спорту засвідчив наявність ряду суперечливих питань, що потребують розв'язання, а саме:

- між сучасними вимогами до рівня підготовки майбутнього тренера та його реальним станом у вищих навчальних педагогічних закладах;
- між визнанням процесу навчання професійної спрямованості тренерів системоутворюючим чинником освіти в цілому і невідповідним доказом цього положення у нормативно – правових документах та спеціальній літературі з основ загальної теорії спорту;
- між доведеною необхідністю обґрунтування і впровадження системи професійного навчання тренерів у вищих навчальних педагогічних закладах і відсутністю її концептуально – методологічних засад;
- між соціальним замовленням суспільства на посаду тренера – викладача здатного займатися підготовкою спортсменів у спорті вищих досягнень, озброєного сучасними знаннями й методиками вдосконалення майстерності кваліфікованих спортсменів та фактичним низьким рівнем освіти майбутніх фахівців в галузі спорту;
- між об'єктивною необхідністю системи сучасного науково – методичного забезпечення навчання тренерів у ВНЗ і наявністю розрізаних безсистемних неузгоджених елементів такого забезпечення;
- між теоретично обґрунтованою доцільністю впровадження сучасних інноваційних педагогічних технологій в процесі навчання тренерів та відсутністю науково – методичної літератури з цієї важливої проблеми.

В наявних методичних розробках і навчальних програмах підготовки майбутніх тренерів зі складнокоординаційних видів спорту відсутні відомості, які стосуються сучасної підготовки кваліфікованих спортсменів з урахуванням тенденцій розвитку даних видів спорту, що постійно змінюються та особливостей їх змагальної діяльності. Це призводить до певних труднощів і порушень логічної послідовності у навчанні майбутніх педагогів – тренерів.

Така обставина ще обумовлена особливостями розвитку складнокоординаційних видів спорту, відповідним характером рухової діяльності, збільшенням кількості престижних комерційних змагань і специфікою умов їх проведення, безперервним удосконаленням правил змагань, які передбачають постійне оновлення і ускладнення змагальних

програм, емоційно – стресовим характером змагальної боротьби і суб'єктивністю суддівства. Даний факт віддзеркалює динамічність системи підготовки кваліфікованих спортсменів і необхідність її оперативної корекції з боку тренерів (В.Н. Болобан, 1990; М.В. Гришина, 1991, В. М. Смолевський, Ю. К. Гавердовський, 1999).

Значні зміни, що відбулися у фігурному катанні на ковзанах в змагальних вимогах за останні роки, висувають низку нових проблем в процесі навчання тренерів – викладачів, що логічно визначається відповідними змінами у сучасній підготовці спортсменів у спорті вищих досягнень. Ця суттєва обставина вимагає проведення в даному напрямі розробки й обґрунтування нових теоретико – методичних підходів в процесі навчання майбутніх фахівців, які відповідають на актуальні питання теорії, методики і, головне, практики спорту.

Будівництво нових штучних ковзанок в регіонах України, створення нових громадських організацій сприяють залученню широких верств населення до занять фігурним катанням на ковзанах. Це надає додаткову можливість майбутнім тренерам – викладачам вирішити питання працевлаштування та впровадження набутих в процесі навчання професійних знань та навичок в практичну діяльність з різним контингентом населення: дітьми, підлітками, молоддю, людьми середнього та похилого віку. Вищевказане потребує розробки відповідної навчальної документації та створенню курсів по підготовці тренерів-інструкторів з фігурного катання на ковзанах.

Таким чином, аналіз методичної, психолого – педагогічної, медико – біологічної і спеціальної літератури, вивчення практичного досвіду викладання спеціальних дисциплін у вищих педагогічних та спеціальних навчальних закладах дозволяє зробити висновок, що до теперішнього часу у спадку залишається невивченою проблема комплексного дослідження теорії і методики процесу навчання студентів – майбутніх фахівців зі складнокоординаційних видів спорту.

Доцільність дослідження зумовлена: по-перше, пріоритетним значенням процесу навчання тренерів у сучасних цивілізаційних умовах, що детермінує вимоги до рівня підготовки майбутніх фахівців, які здобувають професію; по-друге – необхідністю ефективного процесу їхнього навчання у вищих навчальних закладах, що відповідає соціально-економічним потребам і здійснюється лише за «умови впровадження» інноваційних технологій навчання майбутніх тренерів, які базуються на сучасних знаннях про підготовку спортсменів.

Зв'язок роботи з науковими напрямами, планами, темами. Дисертаційне дослідження, що становило основний зміст роботи у 1986 – 1990 рр., здійснювались згідно зі Зведеним планом науково-дослідних робіт Київського державного інституту фізичної культури. У 1991 – 1995 рр. роботи виконували, керуючись Зведеним планом НДР Міністерства України у справах молоді та спорту, шифр проблеми 2.4.4: „Навчання

рухам у видах спорту зі складнокоординаційною структурою статодинамічної стійкості”.

У 1996 – 2000 рр. дослідження проводились відповідно до Державного плану науково-дослідних робіт у галузі фізичної культури і спорту України у межах напрямку досліджень 1.1 „Олімпійський спорт як система знань і сфера діяльності”. Номер державної реєстрації 0196U010517. З 2001 р. дослідження виконувались відповідно до Зведеного плану НДР на 2001 – 2005 рр. за темою 1.2.7. „Теоретико – методичні аспекти удосконалення основ спортивної підготовки”. Номер державної реєстрації 0101U006311. З 2004 р. дослідження проводились згідно з планом НДР НПУ імені М. П. Драгоманова за темою: «Зміст, форми, засоби та методи спеціальної підготовки майбутніх вчителів». Тему дисертаційної роботи затверджено рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 9 від 28 квітня 2009 р.) і узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №5 від 16 червня 2009 р.).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико – методичних засад технології навчання майбутніх фахівців зі складнокоординаційних видів спорту (на матеріалі фігурного катання на ковзанах), як невід’ємної складової системи неперервної професійної освіти.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз психолого – педагогічної та спеціальної літератури з основ теорії і методики фізичного виховання та спорту, визначити прогресивні ідеї вітчизняного та закордонного досвіду для використання їх у процесі навчання студентів – майбутніх тренерів.
2. Розробити та науково обґрунтувати концепцію процесу навчання тренера-викладача зі складнокоординаційних видів спорту, яка базується на оволодінні ним професійними знаннями, уміннями та навичками, необхідними для сучасної підготовки кваліфікованих спортсменів з обраного виду спорту.
3. Розробити модель професійної підготовленості тренера – викладача та його освітньо – кваліфікаційну характеристику, відповідно до тенденцій розвитку виду спорту, сучасних вимог методики вдосконалення майстерності кваліфікованих фігуристів, особливостей їх змагальної діяльності.
4. Встановити пріоритетні тенденції професійної спрямованості процесу навчання майбутніх тренерів – викладачів на основі впровадження сучасних знань та інноваційних технологій у підготовку кваліфікованих фігуристів.
5. Визначити зміст процесу навчання тренерів – викладачів та розробити відповідний методичний супровід з урахуванням вимог Болонського процесу на основі обґрунтування сучасної системи підготовки кваліфікованих спортсменів, основних положень відбору та

комплексної методики оцінювання спеціальної підготовленості фігуристів.

6. Експериментально перевірити ефективність педагогічної системи професійного навчання майбутніх тренерів-викладачів у фігурному катанні на ковзанах, побудованої на основі впровадження сучасних знань та інноваційних технологій у підготовку кваліфікованих фігуристів з урахуванням тенденцій розвитку даного виду спорту та особливостей змагальної діяльності.
7. Розробити науково – методичне забезпечення процесу навчання тренерів – викладачів з фігурного катання на ковзанах.

Об'єкт дослідження – процес навчання тренерів-викладачів у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – модель засобів, методів та змісту навчання тренерів – викладачів зі складнокоординаційних видів спорту.

Загальна гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що основний зміст процесу навчання тренера – викладача зі складнокоординаційних видів спорту може бути забезпечений, якщо:

- сформувані необхідні організаційно – методичні засади наукового і педагогічного характеру, які приведуть до здобуття наукового знання, котре може вплинути на процес навчання майбутніх тренерів – викладачів з фігурного катання на ковзанах і допоможе їм в їх подальшій професійній діяльності привести своїх вихованців до високих спортивних досягнень;
- врахувати сучасні зміни в системі удосконалення майстерності кваліфікованих фігуристів відповідно з особливостями змагальної діяльності та системи суддівських вимог;
- сформувані освітньо – професійну програму процесу навчання тренера – викладача з фігурного катання на ковзанах, відповідно до полікомпетентності та поліструктурності його подальшої професійної діяльності;
- здійснити широке застосування проблемних професійно – орієнтованих форм навчання та інтелектуально – інформаційну підтримку організації освітньо – професійного простору.

Теоретико – методологічну основу дослідження становлять:

- базові принципи теорії пізнання - об'єктивність, науковість, діалектичність, історичність, цілісність, взаємозв'язок і взаємозалежність між різними елементами наукових знань, окремими їхніми підсистемами й ланками;
- системний методологічний підхід, що дозволяє майбутньому тренерові вдосконалювати підготовку спортсменів у спорті вищих досягнень;
- теорія діяльності, концепція аналізу і керування діяльністю, розроблена психологами шкіл Л.С. Виготського, С.Л. Рубінштейна, О.М. Леонтьєва, припускає розгляд діяльності в єдності її зовнішніх предметних і внутрішніх психологічних форм;

- теорія побудови рухів, розроблена Н.А. Бернштейном на підставі концептуальних положень та ідей І. М. Сеченова, І. П. Павлова, М. С. Введенського, А.А. Ухтомського;
- теорія керування засвоєнням знань, формуванням дій і понять, розроблена П. Я. Гальперінім і вченими його школи;
- теорія дидактики, розроблена М.Н. Скаткіним, М.А. Даниловим та ін., що відбиває потреби суспільства в сфері навчання і сформувалась, як окрема галузь загальної педагогіки;
- принципів положення філософських концепцій освіти як культури С.І.Гессена, І.А.Зязюна, педагогічних і психологічних концепцій В.А.Бодрова, О.В.Бондаревської, В.І.Бондаря, Л.С.Виготського, В.М.Гриневої, К.М.Гуревич, І.С. Кона, І.Я.Лернера, О.Г.Мороза, В.І.Лугового, Н.Г.Нічкало, К.К.Платонова, О.Ц.Пуні; загальної теорії підготовки спортсменів в олімпійському спорті Б.О.Ашмаріна, В.М.Болобана, Ю.Ю.Верхошанського, В.П.Волкова, Л.В.Волкова, Ю.К.Гавердовського, М.О.Годика, М.В.Гришіної, В.А.Запорожанова, Л.П. Матвєєва, О.М.Мішина, В.М.Платонова, В.М.Смолевського, В.П.Філіна.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань були використані наступні теоретичні та емпіричні методи:

- аналітичний – для вивчення філософської, психолого – педагогічної, медико – біологічної літератури, досліджень нормативних документів, протоколів міжнародних змагань, в тому числі й Олімпійських ігор, щоденників переможців і призерів великих міжнародних змагань, а також досвід викладання спеціальних дисциплін у вищих навчальних закладах з метою встановлення рівня теоретичного і практичного вирішення проблеми;
- узагальнення – для визначення понятійного апарату досліджень, формулювання їх концептуальних положень і висновків;
- системно – структурний – для розробки і обґрунтування структури сучасної системи підготовки кваліфікованих фігуристів, вивчення взаємозв'язків її компонентів та оптимальних умов цілісного функціонування з метою здійснення аналізу процесу навчання майбутніх тренерів;
- моделювання – для визначення моделі спеціальної підготовленості майбутніх тренерів – викладачів на основі обґрунтування методології системи змагальної діяльності кваліфікованих фігуристів;
- педагогічні спостереження – для обґрунтування динаміки становлення вищої спортивної майстерності, урахування та аналізу тренувальних навантажень за обсягом та інтенсивністю з метою проведення аналізу процесу навчання майбутніх тренерів – викладачів на основі особливостей тренувальної та змагальної діяльності фігуристів;
- анкетування, опитування – для підтвердження важливості факторів, що обумовлюють особливості і тенденції розвитку фігурного катання на

ковзанах, особливості його змагальної діяльності з позицій досвіду спеціалістів з фігурного катання на ковзанах;

- тестування – для стандартизації надійності й інформативності тестів для оцінки сторін фізичної і технічної підготовленості спортсменів згідно з загально визначеними вимогами;

- експериментальний – для встановлення професійної спрямованості процесу навчання майбутніх фахівців на основі аналізу структури тренувального процесу кваліфікованих фігуристів з урахуванням сучасної специфіки виду спорту і його змагальної діяльності, а також визначення ефективності педагогічної системи спеціальної підготовки тренерів;

- медико-біологічні методи дослідження – для оцінки спеціальної працездатності кваліфікованих фігуристів і реакцій їх серцево – судинної системи;

- психофізичні методи – для вивчення основних якостей нервової системи і отримання об'єктивної і суб'єктивної інформації про рівень розвитку психічних умінь та навичок;

- методи статистичної обробки фактичного матеріалу – з метою наукового обґрунтування сучасної структури системи підготовки кваліфікованих спортсменів у фігурному катанні на ковзанах та визначення ефективності професійної спрямованості процесу навчання майбутніх тренерів – викладачів;

Організація дослідження. Дослідження проводилося протягом 1986 – 2009 рр. в шість етапів:

На першому етапі (1986 – 1990 рр.) була обґрунтована наукова проблема дослідження, здійснювалось вивчення літератури з питань педагогіки, філософії освіти, професійної підготовки тренерів, з основ сучасної системи підготовки спортсменів зі складнокоординаційних видів спорту, матеріали морфологічного, фізіологічного характеру, психології спорту. Обґрунтовано методологічні засади процесу навчання майбутніх фахівців зі складнокоординаційних видів спорту та виявлено співвідношення загальноосвітнього і спеціального рівня в їх педагогічній майстерності.

На другому етапі (1991 – 1994 рр.) здійснено аналіз процесу навчання майбутніх тренерів на основі розроблених теоретичних і методичних засад системи та структури підготовки кваліфікованих спортсменів у фігурному катанні на ковзанах з урахуванням специфіки виду спорту, тенденцій розвитку і особливостей змагальної діяльності. Розроблено навчальну програму з фігурного катання на ковзанах для навчання студентів у фізкультурних вузах.

На третьому етапі дослідження (1995 – 1997 рр.) розроблена модель спеціальної підготовленості майбутніх тренерів – викладачів до вдосконалення майстерності спортсменів високого класу на основі обґрунтування методології системи змагальної діяльності кваліфікованих майстрів фігурного катання на ковзанах. Обґрунтовано методичні

особливості удосконалення технічної майстерності кваліфікованих фігуристів, досліджена структура їх спеціальної підготовленості на основі проведення констатувального експерименту.

На четвертому етапі дослідження (1998 – 2000 рр.) встановлено пріоритетні тенденції професійної спрямованості процесу навчання майбутніх тренерів – викладачів на основі аналізу структури тренувального процесу кваліфікованих фігуристів з урахуванням особливостей розвитку виду спорту, особливостей характеристик його змагальної діяльності. Виявлено закономірності методики планування і програмування найважливіших структурних одиниць побудови тренувального процесу в системі навчання майбутніх тренерів – викладачів у педагогічних вузах. Розроблено навчальну програму для тренерів спортивних шкіл України з фігурного катання на ковзанах.

На п'ятому етапі (2001 – 2003 рр.) розроблені основні положення для майбутніх тренерів з фігурного катання на ковзанах щодо кількісного та якісного підходу до відбору кваліфікованих спортсменів і комплексної методики діагностичної оцінки спеціальної їх спеціальної підготовленості з урахуванням тенденцій розвитку виду спорту, його специфіки та змагальної діяльності, що визначають зміст і принципи процесу навчання.

На шостому етапі (2004 – 2008 рр.) експериментально підтверджена ефективність педагогічної системи навчання майбутніх фахівців, тренерів – викладачів з фігурного катання на ковзанах, завершена статистична обробка експериментальних даних, проведена систематизація отриманих наукових результатів, сформульовані теоретичні висновки і практичні рекомендації для тренерів і викладачів з виду спорту.

Наукова новизна одержаних результатів. Вперше представлено на матеріалі фігурного катання на ковзанах цілісний об'єкт системи знань з визначеними зовнішніми та внутрішніми структурними зв'язками й відносинами функціонального порядку, які базуються на аналізі вивчення та урахування тенденцій і особливостей розвитку даного виду спорту; розроблена освітньо – кваліфікаційна характеристика тренера – викладача з фігурного катання на ковзанах, відповідно до тенденцій розвитку виду спорту; розроблена і апробована модель професійної підготовленості тренера – викладача з урахуванням сучасних вимог методики вдосконалення майстерності кваліфікованих фігуристів, особливостей їх змагальної діяльності; визначено структуру змагальної діяльності фігуристів високої кваліфікації, яка складається з техніки виконання елементів, які визначають складність програми, її композиційну побудову, ритмічність та виразність рухів; визначені особливості модельних характеристик змагальних програм та обґрунтовано методичні закономірності їх побудови; розроблено і представлено дидактичне положення динамічності і оперативної корекції підготовки кваліфікованих спортсменів зі складнокоординаційних видів спорту; проаналізовано тенденції розвитку професійного фігурного катання на ковзанах з

урахуванням відмінних особливостей змагальної діяльності фігуристів – професіоналів; розроблено науково – методичне забезпечення процесу навчання тренерів – викладачів з фігурного катання на ковзанах.

Подальшого розвитку набули питання щодо визначення пріоритетних напрямів у процесі навчання майбутніх тренерів, які базуються на структурному аналізі тренувального процесу кваліфікованих фігуристів з урахуванням сучасної специфіки даного виду спорту на базі програм макро-, мезо- і мікроциклів різного виду та особливостей змагальної діяльності у фігурному катанні на ковзанах; змісту і принципів фахового навчання тренерів-викладачів щодо основних положень відбору кваліфікованих фігуристів, комплексної методики оцінки їх спеціальної підготовленості.

Удосконалено методику тренувальних занять для розвитку рухових якостей і спеціальних здібностей, що забезпечують високий рівень спортивної майстерності фігуристів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у створенні та впровадженні в навчальний процес вищих педагогічних закладів освіти дидактико – методичної системи навчання професійної спрямованості майбутніх фахівців – тренерів зі складнокоординаційних видів спорту. Визначені основні підходи у формуванні їх педагогічної майстерності, які базуються на вивченні сучасної системи підготовки спортсменів, що побудована з урахуванням особливостей і тенденцій розвитку виду спорту й спрямована на досягнення максимально можливого спортивного результату. На підставі наведених даних розроблено зміст навчальних курсів: „Основи підготовки спортсменів”, „Основи спортивного тренування”, „Спортивне педагогічне вдосконалення” та створено їх навчально-методичне забезпечення.

Матеріал, наведений у роботі, використовується для удосконалення викладання курсу теорії та методики фігурного катання на ковзанах у вищих спеціальних навчальних закладах, а також для подальшого вивчення різноманітних аспектів спортивного тренування як у фігурному катанні на ковзанах, так і в інших складнокоординаційних видах спорту.

Особистий внесок здобувача полягає в розробці концепції процесу навчання майбутніх тренерів-викладачів з фігурного катання на ковзанах на основі запропонованої експериментальної системи підготовки кваліфікованих фігуристів зі складнокоординаційних видів спорту, а також моделі спеціальної підготовленості майбутніх тренерів на основі обґрунтування змагальної діяльності кваліфікованих фігуристів (підручник «Фигурное катание на коньках», монографії «Система подготовки спортсменов в фигурном катании на коньках», монографії «Теоретико - методичні засади підготовки фахівців зі складнокоординаційних видів спорту», навчальній програмі для ДЮСШ, СДЮШОР та ШВСМ з фігурного катання на ковзанах та навчальній програмі для фізкультурних вузів, опублікованої у співавторстві [5].

Впровадження результатів дослідження здійснено у процесі підготовки студентів на кафедрі велосипедного і зимових видів спорту Національного університету фізичного виховання і спорту (акт впровадження від 16.07.2002 р.), кафедрі олімпійського та професійного спорту Національного університету фізичного виховання і спорту (акт впровадження від 10.06.2002 р.), теорії та методики фізичного виховання і спорту Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (акт впровадження від 03.04.2006). Розробка і удосконалення методів і технологій процесу підготовки спортсменів високого класу в підготовку національної збірної команди України з фігурного катання на ковзанах – Державний комітет України з питань фізичної культури і спорту (акт впровадження від 10.06.2002 р.), Державний науково-дослідний інститут фізичної культури і спорту при НУФВСУ (акт впровадження від 10.06.2002 р.), Українська Федерація фігурного катання на ковзанах (акт впровадження від 17.08.2009р.), СДЮШОР „Сюїта” (акт впровадження від 19.08.2009р.).

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічною обґрунтованістю вихідних теоретичних засад дослідження, базуючись на принципових філософських, психолого – педагогічних концепціях, загальній теорії підготовки спортсменів в олімпійському спорті, тенденціях розвитку складнокоординаційних видів спорту, реалізації комплексної методики дослідження, адекватної його логіці і науковому апарату, системним аналізом суттєвого емпіричного матеріалу, а також результатами підтвердження ефективності теоретичної моделі на практиці.

Апробація результатів досліджень. Основні теоретичні положення дисертаційного дослідження та підготовлені на їх основі практичні та методичні матеріали постійно доповідались та обговорювались на: Всесоюзному семінарі тренерів і суддів з фігурного катання на ковзанах в 1988 р.; семінарі тренерів і суддів України з фігурного катання в 1994 р.; Всеукраїнській науково-практичній конференції завідуючих кафедр олімпійського й професійного спорту в січні 2001 р.; нараді провідних тренерів України в травні 2001 р.; наукових семінарах у НПУ імені М.П. Драгоманова протягом 2005 - 2009 р. на кафедрі теорії та методики фізичного виховання і спорту; протягом 2004 - 2009 р. – міжнародних науково – практичних семінарах суддів (Будапешт, Угорщина; Оберсдорф, Німеччина; Париж, Франція), міжнародному семінарі суддів і тренерів з фігурного катання на ковзанах (квітень 2007 року, місце проведення – Будинок футболу України), науково – практичному семінарі для тренерів з фігурного катання на ковзанах у м. Миколаєві з 27 липня по 3 серпня 2007 року, науково-практичному семінарі кафедри теорії й методики фізичного виховання Київського міського педагогічного університету імені Б.Д. Грінченка, науково-практичному семінарі «Єдність навчання й наукових досліджень - головний принцип університету» 5 – 6 лютого 2008 року в

Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, міжнародній науково – методичній конференції «Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійно – педагогічної підготовки різних верст населення» 12-13 березня 2009 року в Національному педагогічному університеті імені М. П Драгоманова.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 42 наукових та науково – методичних працях, в тому числі: 1 підручнику, 2 монографіях, 2 навчальних програмах, навчальному посібнику, 23 статтях у провідних фахових виданнях; 10 статтях в наукових журналах і збірниках наукових праць, 3 тезах конгресів і конференцій.

Кандидатська дисертація «Структура и содержание специальной физической подготовки спортсменов на этапе начального обучения в фигурном катании на коньках» (спеціальність 13.00.04 – теорія і методика фізичного виховання і спортивної тренувки) була захищена 26 грудня 1985 року. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використані.

Структура дисертації: робота складається зі вступу, 6 розділів, висновків, списку використаних джерел (437 найменувань), викладена на 435 стор., основний зміст займає 386 стор., ілюстрована 56 таблицями та 27 малюнками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано вибір наукової проблеми, аргументовано її актуальність, ступінь розробленості, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, його гіпотезу, висвітлено наукову новизну; практичну цінність дослідження; охарактеризовано методи дослідження, визначено особистий внесок здобувача в отриманні результатів наукового пошуку, подано відомості про апробацію та впровадження результатів дисертаційного дослідження.

У першому розділі „Теоретико-методичні засади формування спеціальних знань та умінь у майбутніх фахівців зі складнокоординаційних видів спорту (на матеріалі фігурного катання на ковзанах)” наведені напрямки реформування та вдосконалення процесу навчання майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах. Професійна освіта майбутніх тренерів – викладачів у вищих педагогічних навчальних закладах передбачає професійну направленість процесу навчання і вклучає в себе поглиблене ознайомлення з науковими основами та сучасною технологією підготовки кваліфікованих спортсменів, які здатні реалізувати себе в спорті вищих досягнень, прищепленні професійних умінь та навичок, формуванні психологічних і моральних якостей особистості, необхідних для трудової діяльності у сфері спорту.

Представлено сучасне трактування дидактичних принципів щодо підготовки спортсменів зі складнокоординаційних видів спорту. Ці положення, на наш погляд, потребують подальшого осмислення і наукової розробки, заснованої з урахуванням специфіки виду спорту, тенденцій його розвитку та особливостей змагальної діяльності спортсменів. Показано проблематику сучасної підготовки спортсменів у видах спорту зі складнокоординаційною структурою рухів, основні тенденції й особливості сучасної технології підготовки спортсменів, необхідність розробки кількісних показників, що характеризують змагальну діяльність і основні сторони підготовленості спортсменів, параметри навантажень, комплексного контролю, відбору й орієнтації спортсменів на основному та заключному етапах, що зумовлюють ефективність їх процесу підготовки.

Наведено характеристику зовнішніх і внутрішніх параметрів змагальної діяльності у видах спорту зі складнокоординаційною структурою рухів. Проаналізовано тенденції розвитку фігурного катання на ковзанах.

У другому розділі „**Концепція процесу навчання тренера – викладача зі складнокоординаційних видів спорту на основі запропонованої структури експериментальної системи підготовки кваліфікованих фігуристів**” визначено концепцію дослідження, обґрунтовано методологію власних досліджень. Процес навчання майбутніх тренерів – викладачів у вищих навчальних закладах повинен здійснюватися на основі науково обґрунтованих підходів, теоретичних і практичних досягнень вітчизняної й закордонної педагогіки, концепції розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні та з урахуванням результатів діяльності міжнародних федерацій з видів спорту, нових технологій підготовки висококваліфікованих спортсменів, особливостей їх змагальної діяльності, нововведень у правилах змагань, у яких обґрунтовані й узагальнені головні завдання освіти майбутніх викладачів – тренерів.

У системі безперервної освіти в галузі фізичного виховання і спорту винятково важливого значення набуває професійна підготовка майбутніх тренерів – викладачів, яка обумовлює впровадження технологічно обґрунтованих, інноваційних підходів в процес їх навчання у вузі з метою одержання такого рівня професіоналізму, завдяки якому він стане конкурентоспроможним на ринках праці й успішно буде працювати у всіх ланках спортивного руху, а головне - у спорті вищих досягнень.

Процес навчання майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах базується на основі професійної спрямованості, що синтезує широкий комплекс науково – теоретичних і науково – прикладних професійних знань тим самим поглиблюючи світогляд майбутніх і діючих фахівців за межами обраної вузької спеціалізації, допомагаючи осмислити загальний зміст діяльності у сфері спорту, знайти правильний підхід до усвідомлення і рішення різноманітних виникаючих нових завдань, які зустрічаються в

практиці професійної діяльності, що має важливе професійно-методичне значення.

Вищесказане обумовлює визначення процесу навчання майбутніх тренерів-викладачів у вузах у таких основних аспектах: по-перше - як процес оволодіння студентами науково – теоретичними і науково – прикладними професійними знаннями, по-друге - як результат вищезгаданого процесу в сукупності знань, умінь і навичок, по-третє - у виді системних підходів, які постійно вдосконалюються, обновляються новими якісними характеристиками, що дозволяє тренеріві вдосконалити методику підготовки кваліфікованих спортсменів, здатних досягти високих спортивних результатів.

Сучасна підготовка спортсменів представлена на матеріалі фігурного катання на ковзанах у виді динамічної системи, що постійно вдосконалюється, з установленими взаємозв'язками й взаємодіями між різноманітними елементами спеціальних, психолого – педагогічних, медико – біологічних знань, окремими їхніми підсистемами і ланками. Це в сукупності дозволяє майбутньому тренеріві вдосконалити процес самонавчання, поглиблюючи його новими якісними характеристиками, утворюючи передумови для їхнього впровадження в свою професійну майбутню діяльність.

Представлені підходи сприяють формуванню готовності майбутніх тренерів до самовизначення і самореалізації, до постійного особистісного та професійного вдосконалення.

Запропоноване розуміння процесу навчання тренерів у вищих фізкультурних навчальних закладах, побудоване на підставі вивчення сучасної системи підготовки спортсменів, дозволить зробити істотний внесок у складову загальноосвітньої підготовки студентів у вищих педагогічних закладах на всіх профілях їхнього навчання.

Концепція реалізується шляхом створення осучаснених програм і підручника для викладачів і студентів, які містять не тільки навчальний матеріал, необхідний для засвоєння, але й спеціальний, оволодіння яким забезпечує усвідомленість ролі, місця і значення підготовки спортсменів на всіх етапах багаторічного вдосконалення в процесі майбутньої професійної діяльності тренера.

Концептуальний підхід до розробки такого змісту базується на основах філософії освіти, особисто орієнтованої освіти, націлених на підготовку висококваліфікованого фахівця відповідно до його можливостей і бажань.

Концептуальні положення досліджень будуються на основних принципах Конституції України, Законів «Про освіту», «Про вищу освіту», Національної доктрини розвитку освіти, Концепції професійної освіти України, Концепції фізичного виховання в системі освіти України, Концепції розвитку фігурного катання на ковзанах в Україні, міжнародних документів і правил Міжнародної Спільки Ковзанярів.

При підготовці представленої роботи автор використовував системний методологічний підхід, враховував основні положення теорії діяльності, теорії побудови рухів, теорії керування освоєнням знань, формуванням дій і понять, теорію дидактики, а також суб'єктний підхід, що передбачає розуміння суб'єктності індивідуума, як результату його діяльності, перетворюючої взаємодії з соціокультурним цілим.

Показано логіку вибору методів дослідження й обґрунтовано необхідність використання аналізу літературних джерел і офіційних документів, спостережень і опитування, аналізу й узагальнення практичного досвіду провідних тренерів і суддів міжнародної категорії.

Наведено тести, котрі оцінюють рівень розвитку рухових здібностей фігуристів, медико – біологічні методи, векторкардіографію і варіаційну пульсометрію, системну стабілографію, комплекс психофізіологічних методів дослідження, педагогічний експеримент, хронометрування, метод експертної оцінки, статистичну обробку фактичного матеріалу.

Дослідженнями були охоплені спортсмени, які спеціалізуються в різних дисциплінах фігурного катання на ковзанах. Вивчено різні аспекти системи підготовки фігуристів високої кваліфікації та їх змагальну діяльність. У дослідженнях брали участь спортсмени, що тренуються на четвертому і п'ятому етапах багаторічної підготовки: українські фігуристи високої кваліфікації, члени збірної команди України, спортсмени СДЮШОР «Сюїта» (30 осіб), угорські фігуристи (10 осіб) з «Аксель-клубу» з Будапешта й англійські фігуристи (20 осіб) зі спортивної школи Бредфорда.

Зміст процесу навчання тренерів – викладачів включає в себе систему знань, умінь та навичок, рис творчої діяльності, світоглядних та поведінкових якостей особистості, які є вимогами до фахівців даної кваліфікації і на досягнення котрих повинні бути направлені зусилля як педагогів, так і студентів вищих педагогічних навчальних закладів, що забезпечують отримання професійної освіти належного рівня.

Проведений аналіз існуючих програм зі спортивно – педагогічного вдосконалення (з обраного виду спорту) підтвердив наявність в них розрізнених, безсистемних та застарілих знань. Неузгодженість елементів такого забезпечення негативно впливала на навчальний процес з майбутніми тренерами – викладачами, що обумовило розробку концептуально – методичних основ викладання цієї дисципліни з урахуванням сучасних вимог до професійної діяльності та впровадженням інноваційних технологій у процес навчання.

Значні зміни, що відбулися у фігурному катанні на ковзанах останніми роками, а саме: підвищення популярності та видовищності виду спорту, збільшення кількості престижних комерційних змагань, удосконалення їх правил і відповідні нововведення до програми великих міжнародних турнірів, ускладнення змагальних композицій вимагають адекватної корекції в системі підготовки кваліфікованих фігуристів.

Численні дослідження, присвячені розробці сучасної системи підготовки кваліфікованих спортсменів, високі досягнення фігуристів у світі, досвід практичної діяльності фахівців з фігурного катання на ковзанах, опитування тренерів, хореографів і фігуристів високої кваліфікації, особистий досвід тренерської діяльності та суддівства змагань різного рангу дозволили визначити основні показники, що найповніше віддзеркалюють особливості фігурного катання на ковзанах як виду спорту. Це — незвична опора леза ковзана на льодову поверхню, різномаяття форм пересування на ковзанах, техніка виконання елементів, види фігурного катання на ковзанах, спеціальні здібності та специфічні почуття фігуриста, змагальні композиції, що поєднують у собі технічну майстерність, виразність і артистичність, виконані під музику певного ритму.

У результаті теоретичного аналізу спеціальної літератури, узагальнення досвіду практичної діяльності фахівців з фігурного катання на ковзанах, вивчення історії розвитку виду спорту та його становлення, сучасного стану фігурного катання на ковзанах, організаційної структури управління видом спорту в Україні, опитування спортсменів високої кваліфікації, тренерів були виявлені основні тенденції розвитку фігурного катання на ковзанах. Вони полягають у наступному: зростання популярності, видовищності та соціальної потреби виду спорту, ускладнення змагальних композицій, збільшення кількості престижних комерційних змагань, удосконалення правил змагань і ускладнення програм великих міжнародних змагань (фінал турнірів Гран-Прі, чемпіонати Європи і світу), удосконалення суддівства.

Змагальну діяльність у фігурному катанні на ковзанах можна подати як дві підсистеми — внутрішню та зовнішню, що містять у собі мотивацію, змагальні композиції, готовність, змагальні навантаження, змагальний досвід, суддівство змагань, організацію й умови функціонування змагань та їхній ранг.

З метою визначення необхідності передбачуваного нами дослідження і з'ясування закономірностей функціонування встановлених показників, які обумовлюють особливості та тенденції розвитку фігурного катання на ковзанах, його змагальну діяльність, було проведено анкетування 18 осіб — фахівців з фігурного катання на ковзанах: суддів ISU (міжнародної категорії) з Канади, Словаччини, Франції, Польщі, України, провідних тренерів і фігуристів високої кваліфікації.

Результати анкетування оброблялися за допомогою методів математичної статистики: метода середніх величин, ранжирування отриманих показників, кореляційного і факторного аналізу. За всіма розглянутими показниками нами виявлений достовірний кореляційний зв'язок різного ступеня.

Сильний ступінь зв'язку виявився між показниками, що зумовлені збільшенням кількості престижних комерційних змагань, і їхньою

організацією, умовами функціонування ($r = 0,753$); середній ступінь зв'язку — між показниками, що характеризують готовність фігуриста до змагань, і суддівством цих змагань ($r = 0,622$); ускладненням змагальних композицій і готовністю фігуриста до змагань ($r = 0,511$); між спеціальними здібностями спортсменів і збільшенням кількості престижних комерційних змагань ($r = 0,508$); організацією цих змагань, умовами функціонування ($r = 0,555$) і мотивацією ($r = 0,388$); мотивацією і психологічною підготовленістю фігуриста ($r = 0,489$).

Результати взаємозв'язку встановлених показників, що зумовлюють особливості і тенденції розвитку фігурного катання на ковзанах, його змагальну діяльність, дають підставу для використання всіх зазначених параметрів при кількісному і якісному аналізі структури сучасної системи підготовки кваліфікованих фігуристів. У результаті факторного аналізу показників, що зумовлюють особливості і тенденції розвитку фігурного катання на ковзанах, а також змагальну діяльність, визначено п'ять статистично значимих узагальнених факторів, внесок яких до загальної дисперсії вибірки становить 71,3 %.

Перший узагальнений фактор включив у себе показники, що характеризують незвичайну опору леза ковзана на лід ($r = 0,739$), ускладнення змагальних композицій ($r = 0,843$), змагальні навантаження ($r = 0,677$), організацію змагань й умови їхнього функціонування ($r = 0,704$). Його внесок у загальну дисперсію вибірки дорівнює 23,66 %. Виділений фактор інтерпретований нами, як фактор, що обумовлює структуру змагальної діяльності у фігурному катанні на ковзанах і техніко – тактичну майстерність кваліфікованих фігуристів. Звертає увагу той факт, що найбільший вплив на цей фактор мають змагальні композиції ($r = 0,843$) і незвичайна опора леза ковзана на лід ($r = 0,739$).

У зв'язку з цим можна вважати, що рівень спортивної майстерності й досягнення фігуристів визначаються, у першу чергу, їхньою технічною підготовленістю та представленими змагальними композиціями.

У другому узагальненому факторі, що становить 17,78 % всієї вибірки, виділилися наступні провідні показники: параметри, що обумовлюють мотивацію спортсменів ($r = 0,866$), суддівство змагань ($r = 0,721$), ріст популярності фігурного катання на ковзанах ($r = 0,716$), хореографічну підготовленість фігуристів ($r = 0,664$), змагальні композиції ($r = 0,574$). Даний фактор інтерпретований нами, як фактор, що характеризує спеціальну підготовленість фігуристів.

У третьому узагальненому факторі (11,84 %) з відносно високою факторною вагою виділилися показники, що визначають фізичну ($r = 0,853$), технічну ($r = 0,705$) і психічну ($r = 0,681$) готовність фігуристів до змагань, а також показник, що обумовлює ріст популярності виду спорту ($r = 0,517$). Цей фактор, ми ідентифікуємо, як фактор, що характеризує готовність спортсмена до змагань, в основі якої лежить структура процесу підготовки кваліфікованих фігуристів.

Четвертий узагальнений фактор, внесок якого в загальну дисперсію вибірки склав 9,23 % об'єднав показники, що обумовлюють збільшення кількості престижних змагань ($r = 0,795$), види фігурного катання ($r = 0,747$), функціональну готовність кваліфікованих фігуристів до змагань ($r = 0,734$), техніку виконання елементів ($r = 0,683$). Цей фактор можна інтерпретувати, як фактор, що визначає комплексний контроль у підготовці кваліфікованих фігуристів.

П'ятий узагальнений фактор (8,78 %) склали показники, що характеризують ускладнення програм ($r = 0,818$), удосконалення правил змагань ($r = 0,609$), різноманіття форм пересування ($r = 0,536$), а також спеціальні здатності фігуристів ($r = 0,453$). Даний фактор варто розглядати як фактор, що обумовлює відбір й орієнтацію фігуристів на його основному та заключному етапах.

Для визначення основних напрямків удосконалення системи підготовки кваліфікованих фігуристів нами було проаналізовано ступінь зв'язку між показниками, що обумовлюють вищенаведені фактори.

У першому узагальнюючому факторі високий ступінь зв'язку мають п'ять параметрів: змагальні композиції, організація змагань й умови їхнього функціонування, незвичайна опора леза ковзана на лід, ускладнення змагальних композицій і змагальні навантаження. Виділені показники відбивають техніко-тактичну майстерність фігуриста, у силу чого даний фактор нами позначений, як фактор техніко-тактичної майстерності кваліфікованих фігуристів. Основним критерієм оцінки техніко-тактичної майстерності фігуристів є його змагальні композиції.

Другий узагальнений фактор містить чотири показники з високим ступенем кореляційного зв'язку: мотивація спортсменів, суддівство змагань, ріст популярності фігурного катання на ковзанах, хореографічну підготовленість. Цей фактор можна характеризувати, як фактор, що визначає спеціальну підготовленість кваліфікованих фігуристів. В зв'язку з цим, слід вважати, що одним з основних напрямків у підготовці фігуристів є вдосконалення спеціальних здібностей і специфічних почуттів.

У третьому узагальнюючому факторі виділилися два параметри з високим ступенем зв'язку: фізична і технічна підготовленість та один показник із середнім ступенем зв'язку, що обумовлює психологічну готовність фігуриста до змагань. Цей фактор можна охарактеризувати, як фактор, що визначає структуру процесу підготовки кваліфікованих фігуристів, становлення спортивної форми, її збереження і реалізацію в спортивних досягненнях. Відносна стабільність спортивної форми похідна від ступеня розвитку основних фізичних якостей, рівня його базового тренування, налагодженості спортивно-спеціальних навичок й умінь і т.д.

Четвертий узагальнений фактор містить чотири показники з високим кореляційним зв'язком: збільшення кількості престижних змагань, види фігурного катання на ковзанах, функціональну готовність

кваліфікованих фігуристів і техніку виконання елементів. У силу цього даний фактор можна визначити як фактор, що обумовлює комплексний контроль і удосконалення методик комплексної оцінки спеціальної, психологічної та функціональної підготовленості кваліфікованих фігуристів.

У п'ятому узагальнюючому факторі високий ступінь зв'язку має один показник, що характеризує ускладнення програм, середньо ступінь зв'язку - два параметри: удосконалення правил змагання й різноманіття форм пересування. Ці дані дозволяють визначити його як фактор, що обумовлює відбір й орієнтацію фігуристів на заключних етапах підготовки.

Таким чином, нами були встановлені фактори, що визначають основні напрямки вдосконалення системи підготовки кваліфікованих фігуристів, де перше місце по кількісному внеску зайняв фактор, що обумовлює техніку – тактичну майстерність фігуристів і удосконалення змагальних композицій з факторним внеском 23,66 %, потім фактор, що визначає спеціальну підготовленість кваліфікованих фігуристів і удосконалення спеціальних здатностей і спеціалізованих сприйняття (факторний внесок 17,78 %), зі значенням внеску в 11,84 % виділився фактор, що характеризує структуру процесу підготовки кваліфікованих фігуристів, і, нарешті, з факторними вагами 9,23 % й 8,78 % виділилися фактори, що обумовлюють комплексний контроль і відбір, орієнтацію фігуристів на його основному та заключному етапах.

Внесок 28,71 % становлять невраховані фактори, до яких по праву можна віднести позатренувальні та позазмагальні фактори в системі підготовки і змагальної діяльності фігуристів, а також керування, прогнозування й т.д.

Вищенаведені результати досліджень дозволили обґрунтувати нове положення сучасного трактування дидактичних принципів щодо підготовки кваліфікованих спортсменів зі складнокоординаційних видів спорту. Це положення визначає «динамічність системи підготовки кваліфікованих спортсменів та її оперативну корекцію».

Таким чином, сучасна система підготовки кваліфікованих фігуристів повинна будуватися з урахуванням установлених показників, що характеризують особливості й тенденції розвитку виду спорту, а також змагальну діяльність, і включати такі основні напрями її удосконалення у кожній з розглянутих підсистем:

1 – удосконалення методики побудови і тренування змагальних композицій з урахуванням сучасних вимог правил змагань, що містять оцінку за виконання запропонованих елементів та їх показ, про збалансованість довільної композиції, за технічність і художнє враження, тощо (підсистема „Види підготовки”);

2 — удосконалення спеціальних здібностей і спеціалізованих відчуттів (підсистема «Рухові якості та спеціальна підготовка фігуриста»);

3 — удосконалення структури процесу підготовки кваліфікованих фігуристів відповідно до календаря міжнародних і національних змагань (підсистема «Структура і методика побудови процесу підготовки»);

4 — удосконалення методик комплексної оцінки спеціальної, психологічної і функціональної підготовленості кваліфікованих фігуристів (підсистема «Комплексний контроль у системі підготовки фігуристів»);

5 — удосконалення основних методів відбору й орієнтації кваліфікованих фігуристів на основному і заключному етапах (підсистема «Відбір і орієнтація у системі багаторічної підготовки»);

6 — удосконалення додаткових резервів підвищення ефективності системи підготовки, профілактика травматизму (підсистема «Позатренувальні та позазмагальні фактори у системі підготовки фігуристів»).

Проведений аналіз процесу навчання майбутніх тренерів – викладачів з фігурного катання на ковзанах підтвердив необхідність формування оновленого науково – методичного комплексу спеціальних знань з позиції сучасного трактування системи підготовки кваліфікованих фігуристів у виді спорту в зв'язку зі змінами, що відбулись у правилах змагань та введенням нової системи суддівства, затвердженою Міжнародної Спілкою Ковзанярів (рис. 1).

У третьому розділі „**Модель професійної підготовленості тренера – викладача з фігурного катання на ковзанах з урахуванням особливостей змагальної діяльності у виді спорту**” обґрунтовано модель професійної підготовленості тренера – викладача з фігурного катання на ковзанах на основі запропонованої сучасної системи підготовки кваліфікованих фігуристів.

В результаті проведеного дослідження представлена узагальнена модель професійної діяльності тренера-викладача з фігурного катання на ковзанах, яка базується на основі знань про сучасну підготовку спортсменів на всіх етапах багаторічного удосконалення з урахуванням особливостей та тенденцій розвитку виду спорту, його сторін змагальної діяльності. Визначено, що до основних напрямів сучасної підготовки спортсменів відносяться: методика побудови змагальних композицій та методика їх тренування, розвиток спеціальних здібностей та специфічних почуттів у спортсменів, раціональна структура тренувального процесу, методика комплексної оцінки інтегральної підготовленості спортсменів на тренуваннях і змаганнях, методика відбору та орієнтації талановитих фігуристів та позатренувальні й позазмагальні фактори, профілактика травматизму.

Охарактеризована педагогічна діяльність тренера-викладача, його досвід та роль в організації й плануванні процесу навчання, власна підготовленість, а саме знання вимог техніки досліджуваних рухових дій, володіння методикою викладання.

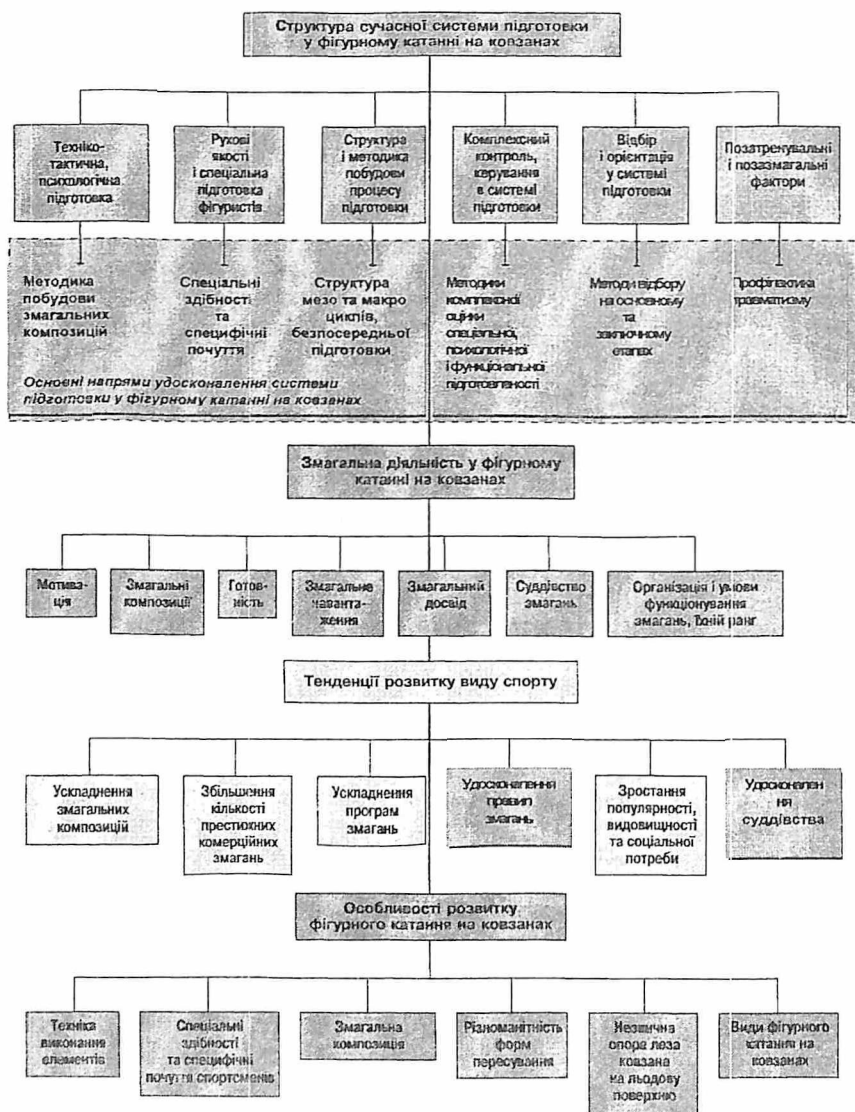

Рис. 1. Модель пропонованої сучасної системи підготовки кваліфікованих спортсменів у фігурному катанні на ковзанах

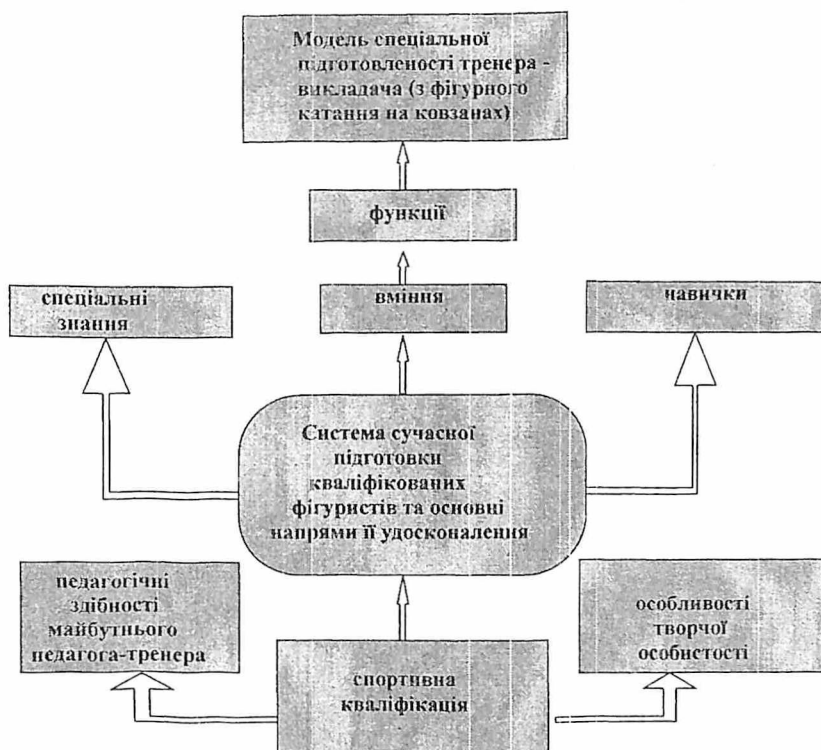

Рис. 2. Модель спеціальної підготовки тренера-викладача (з фігурного катання на ковзанах)

Визначено педагогічні здібності майбутніх тренерів з фігурного катання на ковзанах для здійснення ними успішної професійної діяльності: академічні, організаторські, дидактичні, комунікативні, мажорні, перцептивні, конструктивні, авторитарні, експресивні здібності та педагогічний такт. До спеціальних здібностей тренера-викладача у фігурному катанні на ковзанах слід віднести: художньо – творчі та музичні. Приведені характерні риси творчої особистості та види професійних функцій тренера високої кваліфікації: світоглядна, цілеспрямована, мотиваційна, інноваційна, комунікативна, кваліфікаційна (рис. 2).

Проведене дослідження розкриває внутрішні та зовнішні підсистеми, що зумовлюють змагальну діяльність у фігурному катанні на ковзанах. Показано структуру змагальної діяльності у фігурному катанні

на ковзанах, яка містить у собі: техніку виконання елементів фігурного катання на ковзанах, складність змагальних програм, ритмічну структуру елементів, що виконуються, композиційну побудову програм і виразність рухів.

Педагогічні спостереження, суддівство автором міжнародних змагань з фігурного катання на ковзанах, аналіз виступів найсильніших фігуристів світу дозволили подати структуру і зміст їхніх змагальних програм як модельні характеристики, де зустрічаються різні варіанти проходження елементів. У створенні програми важливу роль відіграє не тільки послідовність елементів, але й їхній розподіл у часі.

Величина проміжків часу між елементами є важливим показником, що визначає якість побудови програми, її потенційну надійність. Стандартизація конструкції програм виявляється також в уніфікації величини тимчасових інтервалів між визначеними елементами. Узагальнення цих варіантів та їх порівняння, сучасні вимоги правил змагань дозволили розробити структуру короткої програми, що відповідає комплексу необхідних умов (табл. 1, 2).

Таблиця 1

**Модельні характеристики побудови коротких програм
в одиночному катанні (чоловіки)**

Спортсмен	Країна	Послідовність елементів							
		1	2	3	4	5	6	7	8
І.Д.	Болгарія	3А3Т	стр. об.	3Ф	дор.	о + д	2А	дор.	комб.
Д.Д.	Україна	3А2Т	3Ф	стр.об.л.	дор.	2А	комб.	дор.	о + д
А.В.	Німеччина	3А2Т	3Л	стр.об.л.	2А	комб.	дор.	л+л	дор.
Б.Ж.	Швейцарія	4Т2Т	дор.	3А	о + д	стр. об.	дор.	3Ф	комб.
А.А.	Росія	4Т3Т	3А	стр.об.л.	дор.	комб.	3Л	л+л	дор.
А.Я.	Росія	4Т3Т	3А	стр.об.л.	дор.	3Л	дор.	комб.	о + д
Е.П.	Росія	4Т3Т	3А	стр.об.л.	дор.	3Л	л+л	дор.	комб.
Г.М.	Франція	3А2Т	стр. об.	3Ф	дор.	2А	комб.	дор.	л+л
І.К.	Росія	3А2Т	3Л	стр.об.л.	дор.	2А	о + д	дор.	комб.
В.Д.	Україна	3А3Т	3Ф	дор.	пр.л.	2А	о + д	дор.	комб.

Таблиця 2

**Модельні характеристики побудови коротких програм
в одиночному катанні (жінки)**

Спортсменка	Країна	Послідовність елементів							
		1	2	3	4	5	6	7	8
М.Б.	Росія	3Л2Т	стр.об.л.	3Р	закл.	2А	спір.	дор.	ком.об.
І.С.	Росія	3Л2Т	3Ф	стр.об.л.	спір.	2А	закл.	дор.	ком.об.
В.Г.	Франція	3Ф2Т	3Р	спір.	стр.об.л.	дор.	закл.	2А	ком.об.
Е.Л.	Україна	3Л2Т	3Ф	стр.об.л.	комб.	спір.	2А	дор.	закл.
Д.П.	Угорщина	3Л2Т	стр.об.л.	3Ф	дор.	2А	закл.	спір.	ком.об.
Б.В.	Росія	3Л2Т	3Ф	стр.об.л.	спір.	2А	закл.	дор.	ком.об.
Г.М.	Україна	3Л2Т	3Ф	закл.	спір.	2А	дор.	стр.об.л.	ком.об.
М.К.	США	3Л2Т	3Ф	стр.об.л.	дор.	2А	комб.	спір.	закл.
С.Ф.	Італія	3Ф2Т	3Р	стр.об.л.	спір.	2А	комб.	дор.	закл.
А.М.	США	3Л2Т	3Ф	стр.об.л.	спір.	2А	закл.	дор.	ком.об.

Умовні позначення в табл.: **Одиночне катання:** **А** — стрибок „аксель” у 2 і 3 оберти; **Т** — стрибок „тулуп” у 2, 3 і 4 оберти; **Р** — стрибок „риттбергер” у 2 і 3 оберти; **С** — стрибок „сальхов” у 2 і 3 обороти; **Л** — стрибок „лутц” у 2 і 3 обороти; **Ф** — стрибок „фліп” у 2 і 3 оберти; **О** — стрибок „ойлер” в 0,5 оберти; стр. об. л. — стрибок в обертання „лібела”; стр. об. д. — стрибок в обертання „дзига”; о + д — обертання зі зміною ніг „дзига”; л + л — обертання зі зміною ніг „лібела”; **закл.** — заклон (нахил назад чи вбік); **ком. оберт.** — комбіноване обертання; **спір.** — спіраль; **об.л.** — обертання „лібела”; **об.д.** — обертання „дзига”; **оберт.** — обертання „гвінт” чи „штанд”; **серп.** — серія кроків.

Проаналізувавши модельні характеристики побудови довільних програм фігуристів – чоловіків високої кваліфікації, ми дійшли висновку, що композиції чоловіків складаються в основному з 12—15 елементів. У довільній програмі передбачається, у першу чергу, виконання надскладних стрибків у 4 і 3 оберти з різних підходів, а також «каскаду» чи комбінації з цих стрибків. Для збалансованості довільної програми потрібно виконання не менш трьох обертань, різноманітних доріжок, рухів по всьому полю.

Вивчивши структуру довільних програм фігуристок високої кваліфікації, можна зробити висновок, що найскладніші стрибкові елементи жінки також виконують на початку програми. Рівень технічної майстерності фігуристок – жінок за останні 10 років не змінився, за винятком розмаїтості представлених у довільній програмі обертань, кроків і сполучних елементів.

Структура і зміст змагальних програм найсильніших фігуристів світу були вивчені і запропоновані нами, як модельні характеристики. Рекомендації з їхньої побудови покладені в основу підготовки українських фігуристів — членів збірної команди.

Педагогічні спостереження й аналіз виступів українських фігуристів високої кваліфікації показали, що останнім часом зустрічаються нижче наведені варіанти проходження елементів у довільній програмі.

Найбільш розповсюджені варіанти побудови довільних програм в одиночному катанні дозволили розробити схему їхнього приблизного змісту. На початку програми (1—5 елемент) виконуються складні каскади й окремі стрибки, причому вони можуть йти слідом один за одним. У середині програми (6—10 елемент) фігуристи виконують спіралі, різноманітні обертання і стрибки, якими вони стабільно володіють. Заклучна частина, як правило, складається з доріжки (по прямій, по колу або діагоналі), комбінованого обертання або стрибка в обертання і нескладних стрибків.

Послідовність елементів і розміщення їх на льодовому полі залежить від кваліфікації фігуриста, обраного їм музичного супроводу, стилю виконання, індивідуальних особливостей спортсмена.

Довільна програма в парному катанні складається з 14—17 елементів, що і забезпечують її збалансованість. На початку програми фігуристи виконують найскладніші елементи: підкрутки у 3 оберти, триобертові стрибки або каскади з ними, викиди у 3 оберти, багатообертові підтримки з різними хватами і положеннями партнерки в упорі. У парному катанні особлива увага приділяється синхронності виконання елементів.

У довільному танці всі запропоновані елементи зазвичай розміщуються рівномірно відповідно до характеру музичного супроводу. Технічна майстерність танцюристів зумовлюється складністю виконання елементів, точністю, синхронністю та упевненістю виконання, розмаїтістю елементів, насиченістю танцювальними рухами.

У четвертому розділі „Спрямованість процесу навчання тренерів-викладачів на основі побудови тренувального процесу кваліфікованих фігуристів” проведено аналіз існуючих до цього часу програм зі спортивно-педагогічного вдосконалення (з обраного виду спорту), який підтвердив наявність в них розрізаних та безсистемних знань.

Неузгодженість елементів недостатнього забезпечення негативно впливала на навчальний процес з майбутніми тренерами – викладачами, порушуючи його логічну послідовність. У зв'язку з цим виникла необхідність розробки концептуально – методичних основ навчання майбутніх педагогів – тренерів. На підставі отриманих результатів для майбутніх педагогів – тренерів була запропонована типова навчальна програма зі спортивно – педагогічного вдосконалення, яка побудована з урахуванням вимог Болонського процесу та тенденцій розвитку сучасного виду спорту. Програма передбачає формування у майбутніх тренерів – викладачів професійно – педагогічних знань, умінь та навичок з обраного виду спорту. Навчальні заняття проводяться у формі методичних і практичних занять, навчальної практики.

На методичних заняттях розбираються питання щодо рухових вмінь і навичок, основ теорії керування рухами, теоретичних аспектів технічного вдосконалення, психолого – педагогічних характеристик діяльності тренера – викладача та ін.

На практичних заняттях студенти вивчають і вдосконалюють уміння та навички у проведенні частин занять з окремих видів спорту, з обраного виду спорту, суддівстві змагань.

Навчальна практика проводиться з метою формування у студентів професійно – педагогічних вмінь та навичок необхідних для самостійної роботи.

Облік успішності студентів ведеться у формі поточної атестації і заліку в терміни, що передбачені навчальним планом.

Основну увагу в дисципліні «Спортивно-педагогічне вдосконалення» приділяють вивченню теоретичних і практичних питань

щодо методики організації та проведення занять зі спортивно-педагогічного вдосконалення, ознайомленню з різними засобами занять, формами і методами контролю при проведенні занять зі спортивно-педагогічного вдосконалення. Завдання дисципліни полягають в наступному:

1. Ознайомити студентів з програмою занять зі спортивно-педагогічного вдосконалення.
2. Ознайомити з структурою та методикою проведення занять зі спортивно-педагогічного вдосконалення.
3. Оволодіти методикою проведення частин занять з окремих видів підготовки.
4. Оволодіти методикою складання програм занять зі спортсменами різної кваліфікації.
5. Оволодіти методикою суддівства з обраного виду спорту.

Програма включає наступні модулі:

I модуль – спортивна майстерність складається з таких змістових модулів, як технічна підготовленість і технічна підготовка спортсменів; тактична підготовленість і тактична підготовка спортсменів; психологічна підготовленість і психологічна підготовка спортсменів; рухові якості і фізична підготовка спортсменів.

II модуль – педагогічна майстерність включає наступні змістові модулі: теоретичні основи вдосконалення рухових навичок; психолого – педагогічну характеристику діяльності тренера – викладача; вдосконалення знань, умінь і навичок у суддівстві змагань з обраного виду спорту.

У дослідженні подано загальну характеристику тренувальних і змагальних навантажень та проаналізовано структуру тренувального процесу кваліфікованих фігуристів з урахуванням сучасної специфіки виду спорту та його змагальної діяльності. Узагальнено сучасні дані й удосконалено раніше пропоновану методику М.В.Гришиної [1986] з урахуванням сучасних тенденцій розвитку виду спорту і змагальної діяльності.

Дослідженнями доведено, що в теперішній час для підготовки кваліфікованих фігуристів, тренеру – викладачу необхідно опанувати знаннями, вміннями та навичками щодо побудови тренувального процесу на різних етапах багаторічного вдосконалення, педагогічної направленості тренувальних занять, раціональному підбору засобів тренувального впливу, величин та характеру тренувальних навантажень. У зв'язку з цим наведено опрацьований програмний матеріал з фігурного катання на ковзанах на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей спортсменів і збереження спортивного довголіття, що становить основний зміст навчальної програми для ДЮСШ, СДЮСШОР і ШВСМ з виду спорту.

У п'ятому розділі „Зміст і форми професійного навчання тренерів – викладачів з фігурного катання на ковзанах з урахуванням відбору і комплексного контролю в підготовці кваліфікованих фігуристів” подано зміст та показано виключно важливе значення професійної підготовки майбутніх викладачів – тренерів, що обумовлює впровадження інноваційних технологій в процес їх навчання, за допомогою яких вони зможуть успішно реалізувати себе у всіх ланках спортивного руху, від ДЮСШ до шкіл вищої спортивної майстерності.

Отримані в процесі дослідження дані були використані в навчальному процесі зі студентами і знайшли своє відображення в змісті лекційного матеріалу, в проведенні практичних й семінарських занять, навчальної практики, самостійної роботи студентів та в комплексному контролі знань з навчальної дисципліни, які були розроблені з урахуванням сучасних вимог до процесу навчання майбутніх фахівців з фігурного катання на ковзанах, їх навичок у суддівстві змагань з обраного виду спорту.

У зв'язку з сучасними вимогами до професії тренера, який спроможний виховати спортсменів високої кваліфікації та необхідністю вдосконалення набутих їм в процесі навчання у вузі професійних знань та навичок, виникла потреба у створенні курсів підвищення кваліфікації тренерів – викладачів.

Будівництво штучних ковзанок в Україні сприяє популяризації фігурного катання на ковзанах та росту інтересу до активних занять спортом, бажанням навчитись кататись на ковзанах дітей, молоді, людей середнього та похилого віку, що також вимагає принципового ставлення до підготовки тренерів – інструкторів. Тому, враховуючи вищезгадане, нами була підготовлена типова навчальна програма для слухачів курсів підвищення кваліфікації з фігурного катання на ковзанах, яка розрахована на 72 години.

Слухачі курсу розподілені на три категорії в залежності від кваліфікації спортсменів, з якими вони працюють: 1-ша категорія – інструктори з фігурного катання на ковзанах і тренери, що працюють на початковому етапі підготовки юних спортсменів; 2-га категорія – тренери, які працюють на етапах попередньої і спеціалізованої базової підготовки фігуристів; 3-тя категорія – тренери, що займаються із кваліфікованими фігуристами (4 - й, 5 - й етапи багаторічної підготовки). До її змісту входять наступні модулі:

Програмний матеріал для першої категорії слухачів: 1-й модуль: основні поняття та термінологія, що використовуються у фігурному катанні на ковзанах; формування фігурного катання на ковзанах як виду спорту; тенденції розвитку фігурного катання на ковзанах; 2-й модуль: зміст спортивної підготовки у фігурному катанні на ковзанах; ціль, завдання, засоби, методи і основні принципи підготовки; характеристика методики навчання; види підготовки; основи техніки фігурного катання на

ковзанах; 3-й модуль: побудова програм занять; організація і побудова занять з починаючими фігуристами; організація і побудова занять з особами середнього і літнього віку.

Програмний матеріал для другої категорії слухачів: 1-й модуль: введення в спеціальність; організаційна структура керування фігурним катанням на ковзанах в Україні; сучасний стан фігурного катання на ковзанах; тенденції розвитку виду спорту; 2 -й модуль: змагальна діяльність в одиночному катанні (нова система суддівства); змагальна діяльність у парному катанні; змагальна діяльність у спортивних танцях на льоду; 3-й модуль: відбір спортсменів у системі багаторічної підготовки; попередній відбір фігуристів у системі багаторічної підготовки; проміжний відбір у системі багаторічної підготовки; заключний відбір фігуристів у системі багаторічної підготовки; побудова програм занять на другому й третьому етапах багаторічної підготовки.

Програмний матеріал для третьої категорії слухачів: 1-й модуль: змагальна діяльність у фігурному катанні на ковзанах; зміни й доповнення в правилах МСК після 52 - го Конгресу; змагальна діяльність в одиночному катанні; змагальна діяльність у парному катанні; змагальна діяльність у танцях на льоду; 2-й модуль: структура й методика побудови процесу підготовки у фігурному катанні на ковзанах; побудова підготовки на різних етапах багаторічного удосконалення; побудова мікро- і мезоциклів; побудова підготовки в річному циклі; 3-й модуль: комплексний контроль у підготовці кваліфікованих фігуристів; контроль технічної підготовленості; контроль функціональної і психічної підготовленості; контроль фізичної підготовленості.

Для визначення змісту професійного навчання тренерів – викладачів передбачалось всебічне обґрунтування параметрів, які характеризують закономірності відбору, орієнтації кваліфікованих фігуристів на основному та заключному етапах, а також у виявленні системи вимірів і отримання показників комплексного контролю, що найбільше відповідали б особливостям, тенденціям розвитку виду спорту і його змагальної діяльності.

У дослідженні узагальнено сучасні дані у фігурному катанні на ковзанах з відбору й орієнтації спортсмена на основному і заключному етапах. Показано сприятливу вікову динаміку становлення майстерності фігуристів на основі комплексного аналізу відповідних показників.

Внаслідок проведеного дослідження виявлено спрямованість тестів на оцінку сильних і слабких сторін підготовленості спортсменів відповідно до вимог фігурного катання на ковзанах, що являє собою інформацію для формування змісту тренувальних програм, а також для подальшої оцінки її ефективності під час повторних тестувань. Для цього були використані багаторічні педагогічні спостереження із залученням кваліфікованих фігуристів, проаналізовано результати педагогічних тестувань, електро- і векторкардіографії, рівня статодинамічної стійкості,

психофізичних обстежень членів національної збірної команди України з фігурного катання на ковзанах.

У шостому розділі «Загальний висновок й основні напрями практичного використання результатів досліджень» визначено ефективність впливу розроблених теоретичних основ та інноваційних технологій навчання тренерів – викладачів на рівень їх професіоналізму з урахуванням особливостей сучасної підготовки і змагальної діяльності спортсменів високого рівня.

У роботі охарактеризовано сучасний стан фігурного катання на ковзанах в Україні.

Здійснене дослідження дозволило визначити теоретико-методичні засади технології процесу навчання майбутніх тренерів – викладачів з фігурного катання на ковзанах, розробити модель їх професійної підготовленості побудованої з урахуванням особливостей сучасної підготовки спортсменів у фігурному катанні на ковзанах та основних напрямів її удосконалення. Основний зміст програми, відповідні методичні підходи і положення знайшли своє відображення у навчальних програмах для фізкультурних вузів, ДЮСШ, СДЮШОР і ШВСМ з фігурного катання на ковзанах, у підручнику з виду спорту, підготовленому автором самостійно, двох монографіях, а також у представленому проекті комплексної програми розвитку фігурного катання на ковзанах в Україні. Внаслідок застосування програми певної спрямованості в період з 1999 по 2002 р. та з 2002 по 2006 р. було встановлено позитивну динаміку спортивних результатів у кваліфікованих фігуристів, членів збірної команди України на змаганнях національного і міжнародного рівня.

Чемпіонат Європи 2005 року – 3 місце (жінки, одиночне катання), 2 місце (спортивні танці на льоду);

Чемпіонат світу 2005 року – 3 місце (спортивні танці на льоду);

Чемпіонат Європи 2006 року – 2 місце (спортивні танці на льоду);

XX зимові Олімпійські ігри в Турині – 3 місце (спортивні танці).

Проведене опитування серед студентів та магістрантів Інституту фізичного виховання та спорту Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (30 спортсменів високої кваліфікації) підтвердило необхідність отримання ними знань про сучасну підготовку спортсменів з фігурного катання на ковзанах та напрямів її вдосконалення. За результатами опитування 75% студентів (23особи), які продовжують активно займатись спортом відповіли, що здобути ними знання, уміння та навички у процесі навчання у вузі допомагають їм в тренувальній та змагальній діяльності. 25% студентів (7осіб), які випробовують свої сили в тренерській діяльності на початковому етапі багаторічної підготовки вважають, що найбільш, з практичної точки зору, їм допомагає матеріал щодо розвитку рухових якостей та спеціальних здібностей фігуриста,

методики навчання елементам фігурного катання на ковзанах, відбору та орієнтації фігуристів на етапах багаторічної підготовки.

ВИСНОВКИ

На основі узагальнення результатів дослідження зроблено такі висновки:

1. В результаті теоретичного аналізу спеціальної літератури, узагальнення досвіду практичної діяльності спеціалістів, суддівства змагань різного рівня і проведеного дослідження було виявлено особливості розвитку фігурного катання на ковзанах, на матеріалі якого представлена модель сучасної системи підготовки кваліфікованих спортсменів. До особливостей розвитку виду спорту відносяться: незвичайна опора леза ковзана на льодову поверхню, різномаяття форм пересування на ковзанах, техніка виконання елементів, види фігурного катання на ковзанах, спеціальні здібності і спеціалізовані відчуття фігуриста, змагальні композиції, що сплучають технічну майстерність спортсмена та його артистичність.

2. Теоретичні основи процесу навчання майбутніх тренерів – викладачів зі складнокоординаційних видів спорту полягають в оволодінні ними професійними знаннями, уміннями та навичками, що обумовлюють особливості сучасної підготовки кваліфікованих фігуристів, які отримані на основі урахування тенденцій розвитку виду спорту, його змагальної діяльності та суддівських вимог.

Нові елементи знань та результати їх практичної реалізації можуть розглядатись як на рівні узагальнених характеристик груп видів спорту, так і на рівні обраного виду спорту, його дисципліни чи виду змагань.

Удосконалення процесу навчання майбутніх тренерів – викладачів зі складнокоординаційних видів спорту у педагогічних університетах передбачає впровадження кредитно – модульної системи в їх навчальний план у відповідності з основними положеннями Болонського процесу, розробку концептуально – методичних основ викладання дисциплін професійної спрямованості з впровадженням інноваційних технологій, побудованих на основі знань про сучасну підготовку кваліфікованих фігуристів, тенденціях розвитку сучасного спорту та особливостей його змагальної діяльності.

3. Аналіз процесу навчання майбутніх фахівців, тренерів – викладачів з фігурного катання на ковзанах з позиції сучасної системи підготовки кваліфікованих фігуристів свідчить про необхідність науково – методичного оновлення змісту навчання і впровадження в цей процес інноваційних технологій навчання. Вивчення історії розвитку виду спорту й особливостей його становлення, організація керування зазначеним видом спорту у світі, на основі даних опитування фахівців високої кваліфікації, суддів, тренерів і спортсменів дозволило визначити тенденції розвитку фігурного катання на ковзанах, основними компонентами яких є:

підвищення соціальної значущості та популярності цього виду спорту, ускладнення змагальних програм, збільшення кількості престижних комерційних змагань, щорічні зміни і доповнення правил змагань, суб'єктивна система суддівства.

Виявлені фактори визначають динамічність сучасної системи підготовки спортсменів у фігурному катанні на ковзанах і передбачають її своєчасну корекцію й удосконалення, тим самим обумовлюють оновлення відповідного змісту навчання майбутніх тренерів – викладачів та його науково – методичного забезпечення.

4. При розробці моделі професійної підготовленості тренерів – викладачів з фігурного катання на ковзанах враховувались сучасні вимоги до цієї професії, соціальне замовлення суспільства на посаду тренера–викладача здатного займатися підготовкою спортсменів у спорті вищих досягнень, озброєного сучасними знаннями й методиками вдосконалення майстерності кваліфікованих спортсменів.

Отримані результати досліджень дозволили представити узагальнену модель професійної підготовленості тренера – викладача з фігурного катання на ковзанах, що побудована на основі сучасної підготовки кваліфікованих спортсменів та напрямів її удосконалення і яка складається з урахуванням наступних положень:

- спортивна кваліфікація тренера, його власна підготовленість;
- педагогічні здібності майбутнього тренера: академічні, організаційні, дидактичні, комунікативні, мажорні, перцептивні, експресивні, конструктивні, авторитарні, спеціальні;
- особливості творчої особистості: перцептивні, інтелектуальні, характерологічні;
- спеціальні знання, вміння та навички, пов'язані з особливостями і тенденціями розвитку фігурного катання на ковзанах;
- професійні функції: світоглядна, культурологічна, цілеспрямована, мотиваційна, інноваційна, комунікативна, кваліфікаційна.

5. Встановлено, що пріоритетні тенденції професійної спрямованості підготовки тренерів – викладачів визначаються основними напрямками, які базуються на обґрунтуванні методології сучасної системи підготовки кваліфікованих фігуристів і обумовлюються наступними структурними напрямками тренувального процесу, а саме удосконаленням: побудови і методики тренування змагальних композицій; спеціальних здібностей і спеціалізованих відчуттів; структури процесу підготовки кваліфікованих фігуристів; основних методів відбору кваліфікованих фігуристів на основному і заключному етапах підготовки; методик комплексної оцінки спеціальної, психологічної, функціональної та інших видів підготовленості кваліфікованих фігуристів; додаткових резервів підвищення ефективності системи підготовки спортсменів, профілактика травматизму.

6. Установлені дослідженням прісритетні тенденції професійної спрямованості процесу навчання майбутніх тренерів – викладачів передбачають розробку та впровадження в їх навчальний процес програми «Спортивно – педагогічне вдосконалення», яка передбачає формування професійно – педагогічних знань, умінь та навичок, необхідних тренеру з обраного виду спорту. Програма розроблена з урахуванням сучасних вимог Болонського процесу та включає в свій зміст питання, які визначають спортивну та педагогічну майстерність майбутніх тренерів-викладачів.

7. Дослідженням доведено, що у зв'язку з сучасними вимогами до професії тренера, який спроможний виховати спортсменів високої кваліфікації та необхідністю вдосконалення набутих ним в процесі навчання у вузі професійних знань та навичок, виникла потреба у створенні курсів підвищення кваліфікації тренерів – викладачів.

Будівництво штучних ковзанок в Україні сприяє популяризації фігурного катання на ковзанах та росту інтересу до активних занять спортом, бажанням навчитись кататись на ковзанах дітей, молоді, людей середнього та похилого віку, що також вимагає принципового ставлення до підготовки тренерів – інструкторів, які працюють у клубах оздоровчої спрямованості.

Дана програма призначена для підвищення кваліфікації тренерів, навчання інструкторів з фігурного катання на ковзанах, що працюють зі спортсменами різної кваліфікації і людьми різного віку.

Метою проведення даного курсу є удосконалення професійних знань, умінь та навичок, необхідних для тренерської діяльності у фігурному катанні на ковзанах.

8. Результати дисертаційного дослідження свідчать про необхідність включення в навчальний процес з майбутніми тренерами – викладачами питань, пов'язаних з педагогічним аналізом комплексних обстежень українських фігуристів високої кваліфікації для визначення впливу попередніх тренувальних і змагальних навантажень. Вивчення досліджуваних показників функціональної підготовленості українських фігуристів свідчить про застосування у тренувальному процесі іноді надмірних нерационально спланованих навантажень, котрі перевищують індивідуальні адаптаційні можливості деяких фігуристів, що проявляється у виснаженні серцево – судинної системи і призвело, у деяких випадках, до прояву ознак стомлення міокарда — початкової стадії перенавантаження серця, а також до порушення функції провідності, невідповідності між зрослою гіперфункцією і гіпертрофією шлуночків міокарда та їх метаболічним забезпеченням, до порушення функції автоматизму.

9. Встановлено, що в основі зростання досягнень у фігурному катанні на ковзанах лежить практична реалізація комплексних знань з урахуванням особливостей і тенденцій розвитку виду спорту, що

забезпечують цілісний підхід і розглядають спортивну підготовку як багатofакторний процес, що постійно удосконалюється.

Проведене дисертаційне дослідження не вичерпує всіх завдань, пов'язаних з процесом навчання майбутніх фахівців-тренерів зі складнокоординаційних видів спорту. Подальшого дослідження потребують: питання оптимізації процесу навчання майбутніх тренерів – викладачів, проблеми методичного й дидактичного забезпечення цього процесу сучасними засобами; розробка теоретичних та методичних засад підготовки викладачів – тренерів зі складнокоординаційних видів спорту, а саме у фігурному катанні на ковзанах на факультетах підвищення кваліфікації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографія

1. Медведєва І.М. Система підготовки спортсменів в фігурному катанні на коньках: монографія / І. М. Медведєва. – К.: Олімпійська література, 2002.— 407 с.
2. Медведєва І.М. Теоретико-методичні засади підготовки фахівців з складнокоординаційних видів спорту: монографія / І. М.Медведєва.- К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008.—381 с.

Підручник

3. Медведєва І.М. Фігурне катання на коньках: учебник /І.М. Медведєва.— К.: Олімпійська література, 1997.- 224 с.

Навчальні програми

4. Медведєва І.М. Фігурне катання на ковзанах: навчальна програма для дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності / І. М. Медведєва.— К.: Ком. по фіз. культурі і спорту України. 1999.— 109 с.
5. Медведєва І.М. Фігурне катання на ковзанах: навчальна програма для фізкультурних вузів / І. М. Медведєва, О. Л. Шликова.— К.: Спорт, 1994.— 56 с.

Навчальний посібник

6. Медведєва І.М. Фігурне катання на коньках: навчально-методичний посібник / І.М.Медведєва, М.И.Вороб'єв. - К: Радянська школа,1990.— 64 с.

Статті у наукових фахових виданнях

7. Медведєва І.М. Направлення совершенствовання системи підготовки українських фігуристів / Педагогіка, психологія та медико-біологічні

- проблеми фізичного виховання і спорту / І.М. Медведєва; за ред. проф. С.С. Єрмакова— Х.: ХХПІ, 2000.— № 7.— С.53—55.
8. Медведєва І.М. Характеристика фігурного катання на коньках як виду спорту / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту / І. М. Медведєва; за ред. проф. С.С. Єрмакова— Х.: ХХПІ, 2000. — № 8.— С.46—49.
9. Медведєва І.М. Травматизм і захворюваність фігуристов / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту / І. М. Медведєва; за ред. проф. С.С. Єрмакова— Х.: ХХПІ, 2000.— 24.— С.25—29.
10. Медведєва І.М. Контроль тренувальних і змагальних нагрузок висококваліфікованих фігуристов / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту / І.М. Медведєва; за ред. проф. С.С. Єрмакова— Х.: ХХПІ, 2001.— № 6.— С.40—46.
11. Медведєва І.М. Методологічні аспекти підготовки спортсменів і сучасна проблематика в видах спорту зі складною координаційною структурою рухів / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту / І.М. Медведєва; за ред. проф. С.С. Єрмакова— Х.: ХХПІ, 2001.— № 7.— С.29—36.
12. Медведєва І.М. Особливості розвитку професійного фігурного катання на коньках / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту / І.М. Медведєва; за ред. проф. С.С. Єрмакова— Х.: ХХПІ, 2001.— № 10.— С.47—51.
13. Медведєва І.М. Модель цільової змагальної діяльності в видах спорту зі складною координаційною структурою / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту / І.М. Медведєва; за ред. проф. С.С. Єрмакова— Х.: ХХПІ, 2001.— № 11.— С.28—32.
14. Медведєва І.М. Структура змагальної діяльності в одиночному катанні / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту / І.М. Медведєва; за ред. проф. С.С. Єрмакова— Х.: ХХПІ, 2001.— № 13.— С.46—50.
15. Медведєва І.М. Біомеханічний аналіз техніки стрибків і характеристика методики навчання їм / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту / І.М. Медведєва; за ред. проф. С.С.Єрмакова— Х.: ХХПІ, 2001.— № 17.— С.36—40.
16. Медведєва І.М. Побудова тренувального процесу в річному циклі підготовки кваліфікованих фігуристов / Фізичне виховання студентів творчих спеціальностей / І.М. Медведєва; за ред. проф. С.С. Єрмакова— Х.: ХХПІ, 2002.— № 3.— С.18—24.
17. Медведєва І.М. Закономерності функціонування факторів, визначаючих основні напрями удосконалення сучасної системи підготовки кваліфікованих фігуристов / Педагогіка,

психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту / І.М. Медведєва; за ред. проф. С.С. Єрмакова— Х.: ХХПІ, 2002.— № 8.— С.57—63.

18. Медведєва І.М. Фактори, определяющие структуру современной системы подготовки квалифицированных фигуристов / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту / І.М. Медведєва; за ред. проф. С.С. Єрмакова— Х.: ХХПІ, 2002.— № 9.— С.73—78.

19. Медведєва І.М. Построение программ микро- и мезоциклов подготовки квалифицированных фигуристов / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту / І.М.Медведєва; за ред. проф. С.С.Єрмакова— Х.: ХХПІ, 2002.— № 10.— С.43—49.

20. Медведєва І.М. Контроль функциональной подготовленности квалифицированных фигуристов / Физическое воспитание студентов творческих специальностей / І.М.Медведєва; за ред. проф. С.С.Єрмакова— Х.: ХХПІ, 2002.— № 8.— С.3—11.

21. Медведєва І.М. Структура и основные направления совершенствования современной системы подготовки квалифицированных фигуристов / Физическое воспитание студентов творческих специальностей / І.М.Медведєва; за ред. С.С. Єрмакова— Х.: ХХПІ, 2003.— № 1.— С.51—60.

22. Медведєва І.М. Определение эффективности направленной системы подготовки квалифицированных фигуристов / Физическое воспитание студентов творческих специальностей / І.М. Медведєва; за ред.С.С. Єрмакова — Х.: ХХПІ, 2003.— № 4.— С.36—44.

23. Медведєва І. М. Содержание и принципы специального образования будущих специалистов в фигурном катании на коньках / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Наукова монографія / І.М.Медведєва; за ред. С.С.Єрмакова—Х.: ХДАДМ (ХХПІ),2006.— № 3. — С. 58 – 62.

24. Медведєва І. М. Построение композиций короткой программы в фигурном катании на коньках /Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Наукова монографія / І.М.Медведєва; за ред. С.С.Єрмакова—Х.:ХДАДМ (ХХПІ),2006.— № 6. — С. 50– 56.

25. Медведєва І. М. Модель специальной подготовленности специалистов по фигурному катанию на коньках /Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Наукова монографія / І.М.Медведєва; за ред. С.С.Єрмакова—Х.:ХДАДМ (ХХПІ),2006. —№ 7. — С. 47– 60.

26. Медведєва І. М. Теоретические основы профессиональной подготовки будущих специалистов в фигурном катании на коньках. Наукові записки: Збірник наук. статей Національного педагогічного університету імені

М.П. Драгоманова/ Випуск LXI (61) – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – С. 97-105.

27. Медведева И. М. Профессионально-педагогические требования к подготовке специалистов в сложнокоординационных видах спорта. Наукові записки: Збірник наук. статей Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова/ Випуск LXII (61) – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – с. 97-104.

28. Медведева И. М. Дидактические основы создания учебных модульных программ по практическим дисциплинам в процессе подготовки специалистов по физическому воспитанию и спорту /Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Наукова монографія / І.М.Медведева, О.В.Тимошенко; за ред. С.С.Єрмакова—Х.:ХДАДМ (ХХІІ), 2007. —№ 7. – С. 133–136.

29. Медведева И. М. Впровадження модульно-рейтингової технології оцінювання в навчальному процесі майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту /Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Наукова монографія / І.М.Медведева, О.В.Тимошенко; за ред. С.С.Єрмакова—Х.:ХДАДМ (ХХІІ), 2007. —№ 7. – С. 135–140.

30.Медведева І.М., Завальнюк О.В. Науково-методичне забезпечення підготовки майбутніх фахівців зі складнокоординаційних видів спорту /Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Наукова монографія / І.М.Медведева, О.В. Завальнюк; за ред. С.С.Єрмакова—Х.:ХДАДМ (ХХІІ), 2009. —№ 3. – С.103–109.

Статті в наукових журналах і збірниках наукових праць:

31. Медведева И.М. Фигурное катание на коньках: Энциклопедия современного олимпийского спорта / И.М.Медведева,О.Л.Шлыкова; под ред. В.Н. Платонова.— К.: Олимпийская литература, 1998.— С.489—500.

32.Медведева И.М. Прошлое и настоящее фигурного катания на коньках /И.М.Медведева, С.Ф. Матвеев. —К.: Олимпийская литература, // Наука в олимпийском спорте.—К., 1998. — №2.— С.45—50.

33. Медведева І.М. Первинний відбір і орієнтація на першому етапі багаторічної підготовки фігуристів // Теорія і методика фізичного виховання та спорту.— К., 2000. — № 2.— С.24—23.

34. Медведева И.М. Определение основных факторов структуры специальной физической подготовленности юных фигуристов // Наука в олимпийском спорте. — К., 2000.— № 1.— С.65—68.

35. Медведева І.М. Чинники, що визначають рівень спеціальної працездатності кваліфікованих фігуристів // Теорія і методика фізичного виховання і спорту.— К., 2000. — № 3.— С.18—22.

36. Спортивные соревнования среди спортсменов с отклонениями интеллектуального развития / [Брискин Ю., Строкатов В., Бойко В.,

Медведева И.М.]— К.: Олимпийская литература // Наука в олимпийском спорте. — К., 2002. — № 2.— С.48—52.

37. Медведева И.М. Промежуточный отбор и ориентация на третьем этапе многолетней подготовки квалифицированных фигуристов / Физическое воспитание студентов творческих специальностей / И.М.Медведева; за ред. проф. С.С.Ермакова— Х.: XXII, 2000.— №5.— С.7—11.

38. Медведева И.М. Питание фигуристов / Физическое воспитание студентов творческих специальностей / И.М.Медведева; за ред. проф. С.С.Ермакова— Х.: XXII, 2001.— №4.— С.8—12.

39. Miedwieciewa I. Evaluation of Psychological and Motor Capacity of Female Figure Skaters with the Use of Viennese Test System.: Monography / Polishchuk T., Polishchuk D., Donbrovska A., Miedwieciewa I. (Scientific reviewers. – Poland. – 2005 – p. 183 – 189.(Scientific Motor Abilities. Scientific reviewers).

Тези конгресів і конференцій

40. Медведева И.М. Актуальные проблемы развития фигурного катания на коньках: тез. докл. Междунар. науч. Конгресса[«Современный олимпийский спорт»], (Киев, 16—19 мая 1997 г.) / Нац.ун-т физ.восп. и спорта.— К.: Олимпийская литература, 1997.— С.231.

41. Медведева И.М., Борисова О.В. Развитие зимних олимпийских видов спорта: тез. докл. Междунар. науч. Конгресса [«Современный олимпийский спорт»],(Киев, 16—19 мая 1997 г.) / Нац.ун-т физ.восп. и спорта. — К.: Олимпийская литература, 1997.— С.232.

42. Медведева И.М. Контроль соревновательных нагрузок в фигурном катании на коньках: тез. докл. Междунар. науч. Конгресса[«Олимпийский спорт и спорт для всех»], (Киев, 16—19 мая 2000 г.) / Нац.ун-т физ.восп. и спорта. — К.: Олимпийская литература, 2000.— С.84.

АНОТАЦІЇ

Медведева І. М. Теоретико-методичні засади технології навчання майбутніх фахівців зі складнокоординаційних видів спорту.
— Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізична культура та основи здоров'я) Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2009.

Вперше представлено на матеріалі фігурного катання на ковзанах процес навчання майбутніх фахівців зі складнокоординаційних видів спорту у вищих навчальних закладах, як систему знань для майбутніх тренерів, у вигляді цілісного об'єкту з встановленими зовнішніми та внутрішніми системними зв'язками, відношеннями структурного та

функціонального порядку, на основі вивчення й урахування тенденцій та особливостей розвитку даного виду спорту. Аналіз процесу навчання майбутніх тренерів-викладачів спеціальної направленості дозволив виявити основні підходи у формуванні їх педагогічної майстерності, яка базується на вивченні сучасної системи підготовки спортсменів, що побудована з урахуванням особливостей і тенденцій розвитку спорту і направленої на досягнення максимально можливого спортивного результату.

На основі обґрунтування методології змагальної діяльності кваліфікованих фігуристів розроблена модель спеціальної підготовленості майбутніх педагогів-тренерів.

Розроблено зміст і принципи процесу навчання тренерів-викладачів, які визначають основні положення відбору, орієнтації і комплексної методики оцінки спеціалізованої підготовки кваліфікованих фігуристів. Експериментально апробовано ефективність педагогічної системи навчання майбутніх тренерів, яку створено з урахуванням сучасних особливостей і тенденцій розвитку фігурного катання на ковзанах, специфіки його змагальної діяльності.

Ключові слова: фігурне катання на ковзанах, особливості, тенденції, змагальна діяльність, змагальна композиція, складнокоординаційні види спорту, коротка програма, довільна програма.

Медведева И. М. Теоретико-методические основы технологии обучения будущих специалистов в сложнокоординационных видах спорта. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (физическая культура, основы здоровья). – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2009.

Впервые представлено на материале фигурного катания на коньках процесс обучения будущих специалистов в сложнокоординационных видах спорта в высших учебных заведениях, как систему знаний для будущих педагогов-тренеров, в виде целостного объекта с установленными внешними и внутренними системными связями, отношениями структурного и функционального порядка, на основе изучения, учета тенденций и особенностей развития данного вида спорта.

Анализ образования будущих педагогов – тренеров специальной направленности позволил выявить основные подходы в формировании их педагогического мастерства, базирующегося на изучении современной системы подготовки спортсменов, построенной с учетом особенностей и тенденций их развития, направленной на достижение максимально возможного спортивного результата.

Разработана модель процесса обучения будущих педагогов – тренеров на основе обоснования методологии соревновательной деятельности квалифицированных фигуристов. Определены модельные

характеристики соревновательной деятельности фигуристов: высокой квалификации и обоснованы закономерности их построения. Впервые разработано и представлено дидактическое положение о динамичности и оперативной коррекции подготовки квалифицированных спортсменов в сложнокоординационных видах спорта.

На основе анализа структуры тренировочного процесса квалифицированных фигуристов с учетом современной специфики развития вида спорта и особенностей его соревновательной деятельности установлены приоритетные тенденции процесса обучения будущих тренеров.

Усовершенствована методика специальной подготовки квалифицированных фигуристов.

Определены приоритетные тенденции профессиональной направленности процесса обучения будущих тренеров, которые предусматривают подготовку программы «Спортивно-педагогическое совершенствование».

Разработана программа макроциклов разного уровня, мезо и микроциклов с учетом тенденций развития вида спорта и особенностей его соревновательной деятельности. Охарактеризованы основные типы тренировочных занятий и обоснованы принципы построения их программ. Содержание и принципы процесса обучения будущих тренеров-преподавателей определяют разработанные основные положения отбора, ориентации и комплексной методики оценки специальной подготовки квалифицированных фигуристов. Экспериментально апробирована эффективность процесса обучения будущих тренеров-педагогов, созданная с учетом современных особенностей и тенденций развития фигурного катания на коньках, специфики его соревновательной деятельности. Предложена комплексная методика всесторонней оценки специальной подготовленности квалифицированных фигуристов, позволяющая оценить функциональное состояние спортсменов и определить влияние предыдущих тренировочных и соревновательных нагрузок.

Разработана система оценки спортивных результатов квалифицированных фигуристов.

Установлено, что в основе роста достижений в фигурном катании на коньках лежит практическая реализация комплексных знаний с учетом особенностей и тенденций развития вида спорта, обеспечивающих целостный подход и рассматривающих спортивную подготовку как многофакторный процесс, постоянно совершенствующийся.

Ключевые слова: фигурное катание на коньках, особенности, тенденции, соревновательная деятельность, соревновательная композиция, сложнокоординационные виды спорта, короткая программа, произвольная программа.

Medvedeva I.M. Theoretical and methodical basis of the preparing technology of the specialists in the difficult coordinating kinds of sports. — Manuscript.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Science in Physical Education and Sport in speciality 13.00.04. — Theory and Methodology of Professional Education. — Dragomanov National Pedagogical University. — Kyiv, 2009.

The results of conducted studies have provided determination of modern preparation system for specialists in the difficult coordinating kinds of sports in the higher educational establishments as a system of knowledge for future educational specialist-trainer in the kind of integral object with established external and internal system links, relations of structural and functional order, on the base of the learning and obtaining the tendencies and peculiarities of the development of the given kind of sports.

During realization of the studies, for the first time, methodology of competitive system activity in figure skating on ice was developed with the account of features and tendencies in sports event development. The structure of competitive activity in high-performance figure skaters is determined, model characteristics of competitive activity in qualified figure skaters are manifested and their buildup regularities are validated. The technique of competitive program buildup for high-performance figure skaters is improved. The results of conducted studies testify that special preparation in figure skating on ice should be built with the account of physical muscle abilities to manifest the qualities, as well as biomechanical conditions of their realization connected with specific elements of figure skating on ice.

Estimation system of sports results in qualified figure skaters is developed.

Key words: figure skating on ice, features, tendency, competitive activity, a competitive composition, sports events with complex - coordinated motor structure, short programme, free programme.

Підписано до друку 22.10.2009 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 627
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26

